5049 - Buluntu Eşyaların Hükmü

Soru

Bir kimsenin yolda herhangi bir eşya veya parayı bulması veya almasının hükmü nedir?

Detaylı cevap

Allah'a hamd olsun.

Sormuş olduğunuz bu soru İslam fıkıh literatüründeki lukata/buluntu babı ile alakalıdır. "Lukata" ise sahibinin kaybetmiş olduğu eşyalara verilen isimdir. Hanif olan İslam dini ise insanların kaybolan mallarının muhafaza edilmesi ve sahibine teslim edilinceye kadar korunmasını emretmiştir.

Şayet bir kişi herhangi bir eşyasını kaybederse şu üç durum dışında başka bir hal gerçekleşmez:

Birinci durum:

Kayıp eşyalar; kaybedildiği zaman insanların bulmak için peşine düşmedikleri kamçı, baston, ekmek ve meyve gibi değersiz eşyalar ise bu eşyaların alınması ve kullanılması beyan etmeksizin caizdir. Cabir'in rivayet ettiği bir hadiste 'Resulullah kişinin yolda bulmuş olduğu baston, ip ve kamçı gibi eşyaların kullanılmasına ruhsat vermiştir. (Ebu Davud)

İkinci durum:

"Küçük yırtıcı hayvanlardan korunabilen deve, at, sığır, katır gibi büyük hayvanların; uçabilen kuşların, avına karşı hızlı olması nedeniyle ceylanların ya da kendini pençeleriyle savunma kabiliyeti olan pars gibi hayvanların bulunduğunda buluntu olarak alınması yasaklanmıştır. Bunları ilan edip tarif ederek sahip olunmaz. Zira Nebi (sav)'e buluntu deve hakkında sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: "Kaybolan develerden sana ne? Onları (kendi haline) bırak. Zira sahibi onu buluncaya kadar ayağında çarığı, sırtında su tulumu vardır. Suya gider, ağaçlardan yer." (Buhari, Muslim)

Ömer r.a dedi ki: ‘Her kim buluntu deveyi alırsa hata etmiştir.’ Bundan dolayı Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) bu türden olan buluntu eşyaların kendi hallerine bırakılmasını emretmiştir. Çünkü bu gibi buluntu hayvanlar, sahipleri onları buluncaya kadar hayatta kalma imkanına sahiptirler.

Aynı şekilde bu kategori kapsamına büyük ekipman ve makineler, demir, odun vb. eşyalar gibi büyük, ağır ve yerinden oynatılamaz olan, bırakıldığında zarar görmeyen veya başka bir yere nakledilmesi mümkün olmayan eşyalar da girmektedir. Bu türden olan eşyaların yerinde bırakılması evlâ olandır ve alınması haramdır.

Üçüncü durum:

Para, değerli eşya veya küçük yırtıcı hayvanlara karşı savunmasız olan koyun, buzağı vb. hayvanlar ve bu türden olan eşyaları bulan kişi kendini güvende hissettiğinde alması caizdir. Bu ise 3 kısımdır:

1.Kısım:

Koyun, keçi, tavuk gibi eti yenen hayvanlardır. Bu kısımdan olan bir şeyi bulan kimsenin şu üç şeyi dikkate alması lazımdır:

a: Bulduğu malı yer veya harcarsa malın asıl sahibine yediği veya tasarruf etmiş olduğu malın kıymetini vermesi gerekir.

b: Bulmuş olduğu malın vasıflarını beyan edip ilan ettikten sonra sahibini bulana dek malı satıp kıymetini saklaması gerekir.

c: Mal sahibine teslim edilene kadar mala sahip olmadan koruması, zarar görmemesi için harcama yapması gerekir. Mal teslim edildiğinde ise yapmış olduğu harcama, malın asıl sahibinden talep edilir. Çünkü Nebi (sav)’e koyun hakkında sorulduğunda “Onu alın. Zira o ya senindir, ya (kaybeden) kardeşinindir ya da kurdundur.” diye cevap vermiştir. (Buhari, Muslim)

Yani hadisin manası koyun vb. hayvanlar zayıf ve kendini korumaktan aciz olduklarından onların bulundukları yerden alınmasının daha evlâ olmasıdır.

İbn Kayyım bu hadis-i şerif hakkında şöyle dedi: “(Bu hadiste) Kaybolan koyunun bulunduğu yerden alınmasının mübah olduğu, koyunun sahibinin gelmediği durumda koyunun yakalayanın malı olduğu; Böylece onu hemen yemesi veya değeri kadar ödemesi, satması ve bedelini koruması ya da onu terk edip kendi parasıyla ona harcama yapması arasında seçim yapabileceği belirtilmektedir. Koyun kesilmeden sahibinin gelmesi durumunda onu geri verilmesi gerektiğine dair görüş birliği vardır.”

2. Kısım:

Elma, karpuz vb. bozulma riski olan yiyeceklerde ise bulan kimse, yiyeceğin sahibine en yararlı kararı alır. Bu malları tüketip ücretini sahibine vermesi veya satıp malların kıymetini asıl sahibine verme arasında muhayyer bırakılmıştır.

3. Kısım:

Zikredilen bu iki kısmın dışında kalan eşya veya para gibi kıymetli şeyleri ise emanet olarak yanında muhafaza etmesi gerekir. Ayrıca tüm topluluklarda buluntu varlığından söz edip ilan etmesi gerekir. Buluntu bulan kimse kendine güvenen ve kaybolduğuna dair ilan verebilecek durumda olan biri değilse buluntuyu alması caiz değildir. “Zeyd İbnu Hâlid r.a’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem’e altın veya gümüş buluntu hakkında sorulduğunda şöyle dedi: "Kesesini ve bağını belle, sonra onu bir yıl ilan et. (Sahibini) Bilemezsen, onu harca. O, yanında bir emanet olsun. Günün birinde arayanı gelecek olursa, ona ödersin." buyurdu. Bunun üzerine Aleyhissalatu Vesselam’a kaybolmuş develerden soruldu.

“Kaybolan develerden sana ne? Onları (kendi haline) bırak. Zira sahibi onu buluncaya kadar ayağında çarığı, sırtında su tulumu vardır. Suya gider, ottan yer.” buyurdular. Bu sefer (kaybolmuş) koyunlardan soruldu:

"Onları alın. Zira onlar ya senindir, ya (kaybeden) kardeşinindir ya da kurdundur." buyurdular.”

Resulullah’ın ‘Ardından onu bir sene ilan et.’ kavlinden kasıt ise insanların bir arada bulunup yaşamış oldukları çarşı, pazar ve mescitlerin dış kapılarında buluntu malın vasıflarını bir sene

boyunca beyan etmektir. Beyan etme ise ilk haftada her gün yapılır. Çünkü kaybolan malın sahibinin ilk hafta gelme olasılığı daha yüksektir. Ardından diğer haftalarda insanların adetleri göz önüne alınarak kaybolan mal için nidâ edilmesi gerektiği şekilde devam edilir.

Ancak bu tarif geçmişte kaybolan malı tanımlama yöntemi olarak kabul edilmişti. Günümüzde ise bugünün şartlarına uygun şekilde beyan ve ilan edilmesi gerekir. Çünkü ilandan maksat, istenilenin elde edilmesi ve sahibine ulaşmak için gerekli çabayı göstermektir.

Hadis, kaybolan eşyanın/paranın tanımlanmasının gerekliliğine, “Kesesini ve bağını belle” sözü ise, özelliklerinin bilinmesinin gerekliliğine işaret eder. Böylece sahibi geldiğinde ve eşyanın özelliklerini doğru bir şekilde tanımladığında ona teslim edilir ancak tanımı gerçeğe uymuyorsa eşya teslim edilmez.

“Resulullah’ın: ‘Eğer sahibini tanımazsan, onu harca.’ cümlesi, bulunan malzemeyi bir yıl elde tuttuktan ve tanımladıktan sonra elinde tutabileceğini ancak özelliklerini bilmeden onun üzerinde tasarrufta bulunamayacağını gösterir: “Özellikten” kasıt ise, kabını, ipini, miktarını, cinsini ve niteliğini bilmektir. Eğer sahibi bir yıl sonra gelir ve onu tanımlayan özellikleri doğru bir şekilde belirtirse ona teslim edilir, çünkü Resulullah şöyle buyurdu: ‘Eğer onu isteyen sahibi bir gün gelirse, onu ona teslim et.’

Şu ana kadar buluntu mallarla alakalı olarak zikrettiklerimiz bizlere şunların zorunlu olduğunu göstermektedir:

Birincisi: Buluntu bulan bir kimsenin onu koruma güvenine, sahibine ulaşana kadar tanıtım ve ilan etme gücüne sahip olma şartı vardır. Her kimde bu şartları kendisinde barındırmıyorsa bu kimsenin bulmuş olduğu buluntuyu alması caiz değildir. Şayet alırsa bu kimse gasp eden kimse gibidir. Çünkü bu kişi kendisine ait olmayan bir malı almasının caiz olmadığı bir cihette almış olup malı zayi etmiş olmaktadır.

İkincisi: Buluntu malını almadan önce kesesini, ipini, miktarını, cinsini, bilerek özelliklerini tespit etmelidir. Kabından kastedilen ister torba, ister bez parçası olsun, içinde bulunduğu kılıftır. İpinden kastedilen şey ise bağlandığı şeydir. Çünkü Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem bunu

emretmiştir, emir de vacipliği gerektirir.

Üçüncüsü: İlk sene boyunca ilk haftanın yedi günü her gün tam bir şekilde ilan ve tanıtım yapılmalıdır. Sonraki günlerde ise alışıldık şekilde devam edilir. Buluntu malı tanıtmak ise ‘Bir şey kaybeden var mı’ vb. cümlelerle olabilir. Beyanın veya ilanın yapıldığı yerler ise insanların toplandığı pazar yerleri ve namaz saatlerinde cami dış kapılarıdır. Ancak camilerin içerisinde beyan edilip çağrı yapılması uygun değildir. Çünkü camiler bunun için inşa edilmemiştir. Nitekim Peygamber (s.a.v.), bir adamın camide kaybolmuş bir şeyini aradığı duyulursa ona ‘Allah kaybettiğini sana geri döndürmesin.” denmesini emretmiştir.

Dördüncüsü: Şayet kaybolan malın sahibi gelip onu tanımlarsa ve bu tanımı kaybolan malın sıfatlarıyla uyumluysa buluntu malını ona delil veya yemin olmadan teslim etmek gerekir, Peygamber s.a.v bunu emretmiştir. Çünkü onun özelliği beyan edip tanımlaması delil ve yemine denk gelir hatta bazen tanımı, delil ve yeminden daha açık ve doğru olabilir. Ayrıca mal asıl sahibine teslim edilirken mal ile beraber ona bağlı olan tüm nemalar ve tabi olan tüm eşyalar da malın sahibine verilir. Ancak eğer sahibi onu tanımlayamazsa o zaman teslim edilmez çünkü buluntu mal onun elinde bir emanettir. Bu yüzden onun sahibi olduğu kanıtlanmadıkça, ona teslim etmek doğru olmaz.

Beşincisi: Eşyayı bulan kimse bir yıl boyunca tanımladıktan sonra eşyanın asıl sahibi gelmezse onu bulan kişinin malı olacaktır ancak onu elden çıkarmadan önce, sahibinin herhangi bir zamanda gelme ihtimaline karşılık malın sıfatlarına tam manasıyla haiz olması lazımdır. Çünkü malın sahibi gelir ve uygun bir şekilde tanımlarsa malı ona iade eder, yoksa yerine yenisini verir çünkü malın asıl sahibi odur.

Uyarı: Tüm bunlar, İslam’ın mülkiyet meselesindeki hassasiyetini gösterir; Müslüman malının hürmeti ve itina ile muhafaza edilmesine yönelik bu şeriat terbiyesiyle İslam’ın yardımlaşmaya ve hayır işlemeye ne derecede teşvik ettiğini görmekteyiz.

Allah hepimizi İslam dininde sabit kılsın.